

BOEKSTART IN DE KINDEROPVANG

Ervaringen uit de praktijk

BOEKSTART IN DE KINDEROPVANG

Ervaringen uit de praktijk

Mei, 2015

COLOFON

OPDRACHTGEVER

Kunst van Lezen

TEKST

Marleen Kieft (Oberon)

EINDREDACTIE

Julienne van den Heuvel, Anette Heideman

FOTO'S

Janiek Dam

Saskia den Otter

Jørgen Koopmanschap

Studio Nijkerk

Richard Tennekes

Loes Schleedoorn, Marcel Terlouw, Connie van Vliet

VORMGEVING

Lijn 1, Haarlem

DRUK

Drukkerij Edauw + Johannissen, Den Haag

TOELICHTING KUNST VAN LEZEN

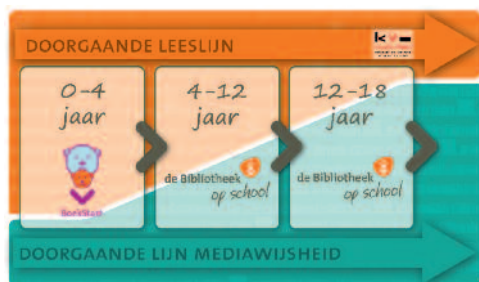
Het ministerie van OCW heeft in 2008 het leesbevorderingsprogramma Kunst van Lezen geïnitieerd. De minister heeft het Sectorinstituut Openbare Bibliotheken en Stichting Lezen opdracht gegeven het programma te coördineren. In 2011 is het programma op basis van de bereikte successen verlengd tot 2016. Kunst van Lezen kent op dit moment drie programma's:

BoekStart

BoekStart is een leesbevorderingsprogramma voor baby's. Het doel is om ouders en baby's intensief met kinderboeken en het voorlezen daarvan in aanraking te brengen door ze actief te binden aan de plaatselijke openbare bibliotheek. Inmiddels doet ruim 95% van de bibliotheken mee. Het vervolgprogramma BoekStart in de kinderopvang is erop gericht om als bibliotheek professioneel samen te werken met kinderdagverblijven en peuterspeelzalen. Er loopt nu ook een pilot met BoekStart in de boekhandel om de aanschaf van babyboekjes te promoten.

De Bibliotheek op school

Kunst van Lezen stimuleert duurzame samenwerking voor leesbevordering tussen bibliotheken en basisscholen. Vanaf 2012 is dit in breder verband voortgezet als de Bibliotheek op school. De Bibliotheek op school is een aanpak rondom onder andere een volwaardige schoolbibliotheek, die geborgd is in het beleid van zowel de bibliotheek als de basisschool. De voormalige programmalijn 'Cultuurhistorische canon' is ondergebracht bij de bouwsteen collectie. Kunst van Lezen richt zich daarnaast op strategische samenwerking tussen bibliotheken en het voortgezet onderwijs.

In bovenstaande afbeelding hebben we gevisualiseerd hoe deze projecten passen binnen de doorgaande leeslijn en de doorgaande lijn mediawijsheid.

Leesbevorderingsnetwerken

Ter ondersteuning van de genoemde programmalijnen wordt gewerkt aan een landelijk dekkende voorziening van lokale en bovenlokale leesbevorderingsnetwerken.

Op kunstvanlezen.nl staat meer informatie over het programma en de drie programmalijnen. U kunt ook een mail sturen naar info@kunstvanlezen.nl.

Leesbevordering is te omschrijven als: het stimuleren van het ontwikkelen van de leesmotivatie en de literaire competentie van kinderen (0-12 jaar) en jongeren (12-18 jaar). Belangrijk uitgangspunt daarbij is het continu aanbieden van activiteiten en projecten op het terrein van leesbevordering (de doorgaande leeslijn). Met het 'ontwikkelen van leesmotivatie' doelen we op (les)activiteiten die kinderen en jongeren zoveel mogelijk positieve leeservaringen laten opdoen, zodat ze plezier in lezen krijgen en houden. Onder 'literaire competentie' verstaan we: het mee kunnen praten over boeken, de weg kunnen vinden in het brede aanbod van boeken, kennis hebben van de kenmerken van boeken (genres en dergelijke) en een eigen oordeel over boeken kunnen geven. Het gaat hierbij om kinder-, jeugd- en volwassenenliteratuur.

Mies van Hout
Daar buiten
loopt een
schaap

Illustraties van de auteur

16 pagina's

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING 7

1 | EEN AANTREKKELIJKE LEESPLEK 9

2 | DE COLLECTIE 11

2.1 Samenstelling 11

2.2 Nabijheid 12

2.3 Lenen uit de bibliotheek 12

3 | DESKUNDIGHEIDSBEVORDERING 13

3.1 Bewustwording 13

3.2 Digitale vaardigheden 14

3.3 Kennis van boektitels 14

3.4 Delen van kennis 15

4 | OUDERBETROKKENHEID 16

4.1 Van ouderavond tot Facebook 16

4.2 In gesprek gaan met ouders 17

5 | HET VOORLEESPLAN 18

5.1 Het opstellen van een voorleesplan 18

5.2 Voorleesplan in de praktijk 18

5.3 Rol van de bibliotheek 19

6 | SAMENWERKING 20

6.1 Samenwerking tussen bibliotheek en kinderopvang 20

6.2 Samenwerking met de gemeente 22

7 | TIPS EN ADVIEZEN 25

HANDIGE WEBSITES 27

DANKWOORD 27

INLEIDING

Voorlezen is goed voor de taalontwikkeling van kinderen, dat laten vele wetenschappelijke onderzoeken zien¹. Hoe eerder kinderen met boeken en voorlezen in aanraking komen, hoe beter het is. Om ouders meer bewust te maken van het belang van voorlezen, is in Nederland door Kunst van Lezen in 2008 het landelijke project BoekStart voor baby's geïntroduceerd. Het programma bestaat inmiddels vijf jaar en wordt vanuit de bibliotheek georganiseerd; medio 2013 doet ruim 95 procent van de bibliotheken mee. In 2011 werd BoekStart voor baby's uitgebreid naar kinderdagverblijven en peuterspeelzalen onder de titel BoekStart in de kinderopvang. Het doel ervan is om kinderen in de leeftijd van nul tot vier jaar via de kinderopvang met boeken en het voorlezen ervan in aanraking te brengen. De bibliotheek begeleidt en coördineert het programma en voert het uit, waardoor er nauw contact ontstaat tussen de kinderopvangvestigingen en de plaatselijke bibliotheek. Na een pilotfase werd BoekStart in de kinderopvang in april 2012 landelijk gelanceerd.

Het doel van BoekStart in de kinderopvang is om kinderen in de leeftijd van nul tot vier jaar via de kinderopvang met boeken en het voorlezen ervan in aanraking te brengen.

Zes uitgangspunten

BoekStart in de kinderopvang kent zes centrale uitgangspunten:

- 1 | Een aantrekkelijke leesplek in de kinderopvang in samenwerking met de bibliotheek.
- 2 | Opbouw van een startcollectie geschikte boekjes.
- 3 | Deskundigheidsbevordering van pedagogisch medewerkers.
- 4 | Het betrekken van ouders, zodat er thuis ook (meer) voorgelezen wordt en zij bekend raken met de mogelijkheden van de bibliotheek.
- 5 | Het opstellen van een voorleesplan, zodat voorlezen een vaste plek krijgt in de kinderopvang.
- 6 | Samenwerking met partners in een leesbevorderingsnetwerk van onder andere bibliotheek, gemeente, jeugdgezondheidszorg en boekhandel.

Uit: Folder *BoekStart. Informatie voor professionals*.

Drie praktijkvoorbeelden

Het doel van deze brochure is bibliotheken, kinderopvang en gemeenten informeren over hoe de samenwerking in het kader van BoekStart eruit kan zien. Dat doen we door aan de hand van de zes uitgangspunten het verhaal te vertellen van drie goede voorbeelden: Den Haag, Goes en Nijkerk. De bibliotheken en kindercentra in deze drie plaatsen hebben meegedaan aan de pilot van BoekStart in de kinderopvang binnen hun provincie en hebben dus al meer ervaring opgedaan met het programma dan elders. Hun ervaringen vormen een inspiratiebron voor andere bibliotheken en kindercentra in Nederland die nog niet of nog niet zo lang met BoekStart in de kinderopvang werken².

¹ Zie daarvoor onder andere de brochure *Meer voorlezen, beter in taal. Effecten van voorlezen op taalontwikkeling* (2011): www.kunstvanlezen.nl.

² De werkwijze was als volgt: medio 2013 hebben we deze bibliotheken en kinderdagverblijven bezocht en er gesproken met initiatiefnemers en betrokkenen. Van alle interviews hebben we gespreksverslagen gemaakt die door de geïnterviewden zijn tegengelezen en geaccordeerd. Deze brochure is geschreven op basis van deze gespreksverslagen.

Den Haag: Bibliotheek Den Haag en kindercentrum David Dak

Bibliotheek Den Haag zet, met steun van de gemeente, al jaren in op het bestrijden van taalachterstanden in de stad. In de stadsdelen waar veel achterstandsgezinnen wonen zijn voor- en vroegschoolmedewerkers (VVE-medewerkers) vanuit de bibliotheek werkzaam. Deze medewerkers ondersteunen de instellingen die werken met kinderen in de leeftijd van nul tot zes jaar (en hun ouders) op het gebied van taalstimulering en leesbevordering. Een belangrijke doelgroep zijn de voorschool-kinderdagverblijven en voorschool-peuterspeelzalen, waaronder kindercentrum David Dak in het stadsdeel Laak. David Dak heeft deelgenomen aan de Haagse pilot BoekStart in de kinderopvang.

In het kader van deze brochure hebben we gesproken met Joke de Ridder (medewerker voorschool Bibliotheek Den Haag), Connie van Vliet en Marsha Flem (unitmanager respectievelijk voorleescoördinator van David Dak).

Goes: Bibliotheek Oosterschelde en Kibeo

Bibliotheek Oosterschelde kiest heel bewust voor investeren in educatie. Er is een team van zes leesconsulenten werkzaam, met een mix van mensen uit bibliotheek en onderwijs. Zij verzorgen met elkaar het jeugdwerk in een doorgaande lijn van taalstimulering, leesbevordering en mediawijsheid voor de doelgroep 0 tot 18 jaar. Inmiddels zijn twee BoekStart-trainingen aangeboden, waarmee zestien voorleescoördinatoren zijn opgeleid. Dertien van deze voorleescoördinatoren werken bij Kibeo, de hoofdaanbieder van kinderopvang in de regio, met ongeveer honderd (soms heel kleine) vestigingen.

In Goes zijn Saskia den Otter (specialist jeugd en jongeren en projectleider BoekStart bij Bibliotheek Oosterschelde) en Atie Roovers (directeur externe dienstverlening van Kibeo) geïnterviewd voor deze brochure.

Nijkerk: Bibliotheek Nijkerk en kinderdagverblijf 't Klimrek

De gemeente Nijkerk is de eerste gemeente die besloot BoekStart in de kinderopvang te subsidiëren. Dankzij die subsidie zijn inmiddels twaalf voorleescoördinatoren opgeleid. Bibliotheek Nijkerk vormde op 22 mei 2013 het feestelijke startpunt van de BoekStartkaravaan, die daarna heel Nederland doortrok. Kinderdagverblijf 't Klimrek was in Nijkerk het eerste kinderdagverblijf dat meedeed aan BoekStart. Er zijn daar inmiddels twee voorleescoördinatoren: een voor de jongere en een voor de oudere kinderen.

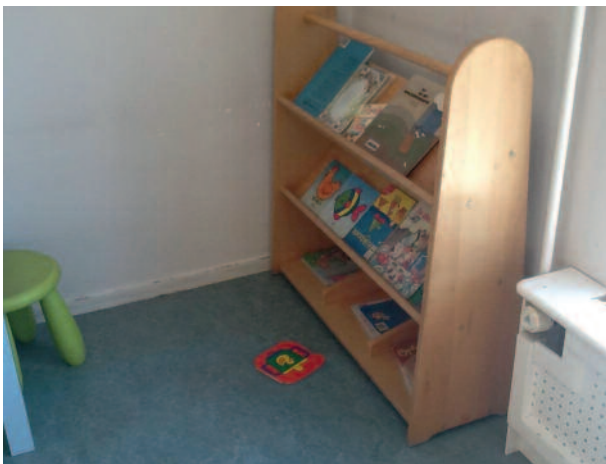
We hebben in Nijkerk gesprekken gevoerd met Elly Pijpers (projectleider BoekStart) en Roel Zuidhof (directeur van Bibliotheek Nijkerk), Connie Goris (locatiemanager van kinderdagverblijf 't Klimrek) en wethouder René Windhouwer (onder andere verantwoordelijk voor onderwijs en jeugd- en gezinsbeleid).

1 | EEN AANTREKKELIJKE LEESPLEK

Het meest zichtbare element van BoekStart in de kinderopvang is het inrichten van een aantrekkelijke leesplek in de groepsruimtes van de kinderopvang. Als pedagogisch medewerkers daar met elkaar over gaan nadenken, ontstaan vaak de mooiste ideeën. Zo heeft kinderdagverblijf 't Klimrek in Nijkerk gekozen voor een wigwamtent als leesplek, waar ongeveer zes kinderen en een pedagogisch medewerker in passen. 'Vroeger werd er niet echt op een vaste plek voorgelezen, vaak gewoon aan tafel, voor of na het fruithapje', vertelt de locatiemanager. 'Maar door die tent is het voorlezen anders geworden, veel gezelliger en knusser. De tent geeft een gevoel van saamhorigheid.' Als de medewerkers de tent klaarzetten, dan weten de kinderen dat er voorgelezen gaat worden. De tent wordt dan ook echt alleen gebruikt voor het voorlezen, niet voor spelactiviteiten.

Ook in Goes merken ze dat de voorleeshoeken bij de deelnemende kinderdagverblijven en peuterspeelzalen flink veranderen door BoekStart. Om die veranderingen zichtbaar te maken gaat de BoekStartprojectleider zowel voor als na de training bij alle deelnemers langs. Ze maakt dan een foto of filmpje van de voorleeshoek 'voor' en 'na'. De verschillen daartussen zijn soms enorm (zie de foto's onder).

De BoekStartprojectleider maakt een foto of filmpje van de voorleeshoek 'voor' en 'na'. De verschillen daartussen zijn soms enorm.

Voorleeshoek voor de training (Kruiningen)

Voorleeshoek na de training (Kruiningen)

Voorleeshoek voor de training (Kapelle)

Voorleeshoek na de training (Kapelle)

Bij David Dak in Den Haag hebben ze, naast leeshoeken in de groepsruimtes, gekozen voor een echte 'bibliotheek': een aparte kamer op de zolderverdieping. Die zolderkamer is geschilderd en er zijn tafeltjes en stoeltjes neergezet – en er staat natuurlijk een boekenkast. De pedagogisch medewerkers gaan hier regelmatig heen, met een hele groep of met een paar kinderen. Zo wordt voorlezen echt iets bijzonders. Het voordeel van zo'n aparte ruimte is dat kinderen precies weten wat de bedoeling is als ze ernaar toe mogen – ze weten meteen dat ze voorgelezen gaan worden, of pakken zelf een boekje en gaan 'lezen'. De bibliotheekruimte wordt trouwens ook gebruikt voor de intakegesprekken met ouders van nieuwe kinderen. 'Zo weten ouders direct dat David Dak lezen belangrijk vindt. Dat willen we ook echt uitdragen.'

Het inrichten van een aantrekkelijke leesplek hoeft helemaal geen kostbare aangelegenheid te worden. 'De voorleeshoek veranderen hoeft echt niet duur te zijn: frontaal presenteren lukt ook heel goed met de houten richeltjes aan de muur van IKEA', vertelt de projectleider in Goes. De Haagse manager kan heel goed merken dat haar medewerkers bewust bezig zijn met het inrichten van de leeshoek in hun groep. Ze denken na over de opstelling, veranderen die af en toe en voegen een ander stoeltje of kussens en kleedjes toe. 'Sinds BoekStart komen er regelmatig collega's bij me langs met vragen of ideeën over de leeshoek. Ik werk al twintig jaar in de kinderopvang, maar dat had ik nog nooit eerder meegemaakt!' ■

2 | DE COLLECTIE

Een kindercentrum dat meedoet aan BoekStart in de kinderopvang werkt actief aan een eigen aantrekkelijke, actuele en gevarieerde boekencollectie. In dit hoofdstuk gaan we in op de samenstelling van deze collectie, maar ook op de manier van opstellen van de boeken en andere materialen.

2.1 | Samenstelling

De pilotlocaties uit deze brochure hebben alle drie hun collectie flink aangepakt: veel oude en kapotte boeken zijn weggegooid en nieuwe boeken werden aangeschaft. Ook in Nijkerk is de collectie flink gesaneerd: 'We weten nu dat het beter is om minder boekjes neer te zetten, als ze maar tip top in orde zijn.' Alle pedagogisch medewerkers mochten een lijstje maken van boeken die ze graag zouden willen hebben. De twee voorleescoördinatoren en de manager hebben toen met z'n drieën besloten wat er aangeschaft zou worden, waarbij ze vooral hebben gelet op een goede verdeling over de leeftijdsgroepen. 'Nu staat er in alle zes groepen een nette collectie, en we hebben een gemeenschappelijk deel met boeken rond bepaalde thema's zoals het circus.'

In Den Haag is de sanering van de collectie door bibliotheek en kinderdagverblijf samen aangepakt. Eerst is geïnventariseerd welke boeken weg konden en welke boeken nog bruikbaar waren. Daarna werd er een lijst gemaakt van nieuwe boeken om aan te schaffen – daarbij hebben de medewerkers er vooral op gelet of er voldoende boeken bij de thema's van het voorschoolprogramma Uk & Puk zouden zijn. Wat daarbij hielp was een bezoek aan de kinderboekwinkel, die speciaal een ochtend open ging voor de zes Haagse kindercentra uit de pilot. Tijdens die ochtend konden voorleescoördinatoren en bibliotheekmedewerkers samen boeken uitzoeken, wat goed is voor de gezamenlijke betrokkenheid. De collectie moet vervolgens natuurlijk ook bijgehouden worden en dat gaat de voorleescommissie doen: dat zijn een paar collega's die tijdens een teamvergadering spontaan aanboden om de voorleescoördinator te ondersteunen.

'We weten nu
dat het beter is
om minder boekjes
neer te zetten,
als ze maar tip top
in orde zijn.'

2.2 | Nabijheid

Een van de uitgangspunten van BoekStart in de kinderopvang is dat boeken dichtbij de kinderen moeten staan. Niet alleen de oude en verfromfaaide, maar ook de mooie nieuwe boeken. Dat is voor veel pedagogisch medewerkers even slikken. De BoekStartprojectleider uit Goes vertelt: 'Medewerkers hebben vaak de neiging om mooie boeken buiten het bereik van kinderen te houden en oude kapotte boeken in bakken op de grond te zetten, waar kinderen wel bij mogen. Ik zeg dan altijd tegen ze: boeken moeten in de buurt van kinderen staan! Speelgoed zet je toch ook niet buiten het bereik van kinderen? Maar je moet kinderen natuurlijk wel leren hoe ze met boeken om moeten gaan.'

Om kindercentra te helpen bij de samenstelling van hun collectie zijn op www.leesplein.nl lijsten baby-, dreumes- en peuterboeken te vinden. Ook zijn er verschillende themalijsten, onderverdeeld in leeftijdsgroepen. Deze lijsten worden regelmatig geactualiseerd. Op de landelijke BoekStartsite staan boekentips, die elke maand worden aangevuld. Zie www.boekstart.nl.

In Den Haag zijn ze het daar helemaal mee eens. 'Nee, het gaat niet altijd goed en ja, er raakt wel eens een boekje beschadigd, maar we vinden het toch belangrijk dat ook de allerjongste kinderen zelf een boek kunnen pakken. We houden er daarom bij de aanschaf nu ook meer rekening mee dat nieuwe boeken wat kunnen hebben. We kiezen bijvoorbeeld vaker voor boekjes van wat dikker karton. Er is daardoor nu een beter aanbod voor de kinderen van rond een jaar.' Ook op 't Klimrek uit Nijkerk zijn boekenkastjes gekomen, waar de kinderen zelf bij kunnen. 'We merken dat het heel goed is dat kinderen zelf mogen kijken in de boekjes. Daardoor laten peuters hun ouders uit zichzelf zien uit welke boeken is voorgelezen.' Het helpt trouwens om de boeken in een kast neer te zetten in plaats van in bakken neer te leggen, zo blijkt. Een bak is een stuk rommeliger dan een kast waar de boeken netjes in staan. De ervaring op de verschillende kinderdagverblijven leert dat dat zeker bij de peuters echt uitmaakt: zo leren peuters al vroeg hoe om te gaan met boeken en boekenkasten.

De voorleescoördinator uit Den Haag merkt dat het gevolg van de andere opstelling van de boeken is dat de kinderen vaker naar haar toekomen met een boekje met de vraag of ze wil voorlezen. 'Ze komen veel vaker zelf met een boekje aan en ze hebben het ook meteen in de gaten als er nieuwe boekjes in de kast staan.' Haar collega uit Nijkerk heeft vergelijkbare observaties, ze merkt bijvoorbeeld dat kinderen bij vrij spel vaker kiezen voor het 'lezen' van boekjes.

2.3 | Lenen uit de bibliotheek

Veel kinderdagverblijven waren voor de invoering van BoekStart lid van de bibliotheek en maakten daar (in meer of mindere mate) ook al gebruik van. Dat gebruik wordt vaak intensiever door BoekStart. In Nijkerk bijvoorbeeld had het kinderdagverblijf één gezamenlijke bibliotheekpas, terwijl nu alle pedagogisch medewerkers een pas hebben. De nauwere contacten tussen bibliotheek en kinderopvang hebben ook als gevolg dat het aanbod van de bibliotheek bekender wordt bij de instellingen. In 't Klimrek staat bijvoorbeeld sinds kort een vertelkast. De echtgenoot van een van de pedagogisch medewerkers heeft het kastje gemaakt en de vertelplaten worden geleend uit de bibliotheek. 'Vroeger wisten we helemaal niet dat de bibliotheek die vertelplaten uitleent. Nu weten we dat dat kan.' Een ander mooi neveneffect van BoekStart in de kinderopvang dat door de landelijke projectleiders wordt gesignaleerd is dat pedagogisch medewerkers zelf ook (weer) naar de bibliotheek gaan en door BoekStart worden gestimuleerd om meer te lezen. ■

3 | DESKUNDIGHEIDSBEVORDERING

De training *Voorleescoördinator* is een belangrijk instrument om de expertise van de pedagogisch medewerkers te vergroten. In sommige plaatsen is die training echt het startpunt van het traject (zoals in Goes en Nijkerk). In andere plaatsen (zoals in Den Haag) volgt die training pas in een later stadium en worden eerst workshops over interactief voorlezen aan een grotere groep medewerkers van een kindercentrum gegeven. In welke volgorde dan ook, er wordt altijd gewerkt aan de deskundigheid van de pedagogisch medewerkers op verschillende fronten.

3.1 | Bewustwording

De geïnterviewde pedagogisch medewerkers uit Goes, Nijkerk en Den Haag vinden dat ze door BoekStart het meest gegroeid zijn op het gebied van bewustwording. Hun managers zien dat trouwens ook zo. De directeur van de Zeeuwse kinderopvangorganisatie constateert: 'Er wordt meer voorgelezen, het gebeurt bewuster en het wordt een vast onderdeel van het dagritme. Voorheen werd er natuurlijk ook voorgelezen, maar het was voor veel medewerkers een van de vele onderdelen van het werk. Waar ze voorlezen vroeger vaak gebruikten als een middel, bijvoorbeeld om rust in een groep te krijgen, doen ze dat nu meer bewust.' Ook nieuw voor veel pedagogisch medewerkers is het inzicht dat voorlezen kan bijdragen aan pedagogische doelen. Zo kan het interactief voorlezen van een boek zoals *Welkom op de Dierderij* van Lida Dijkstra en Noëlle Smit (Pimento) helpen te werken aan sociale competenties van kinderen.

'Er wordt meer
voorgelezen, het
gebeurt bewuster en
het wordt een
vast onderdeel van
het dagritme.'

Een andere vorm van bewustzijn is dat pedagogisch medewerkers gaan beseffen dat ze ook heel jonge kinderen kunnen voorlezen. 'Uit zichzelf zijn de pedagogisch medewerkers vaak geneigd pas te gaan voorlezen als kinderen een jaar of 2,5 zijn, omdat ze dan meestal goed stil kunnen zitten. Maar door BoekStart leren ze dat het heel goed is om ook baby's al voor te lezen', vertelt een van de projectleiders. Een merkbaar gevolg van het gegroeide bewustzijn is dat pedagogisch medewerkers vaker dan vroeger apart met een kind gaan lezen als er bijvoorbeeld taalachterstanden dreigen. Of, zoals in Den Haag gebeurt, dat de pedagogisch medewerkers ouders adviseren om een boek te lezen met hun kind, terwijl ze datzelfde boek op het kinderdagverblijf ook lezen met het betreffende kind.

3.2 | Digitale vaardigheden

In Goes pleit de BoekStartprojectleider voor het inzetten van digitale middelen bij BoekStart. Ze doet dat op verschillende manieren, zo heeft ze onder andere een wiki opgezet. De wiki is een afgeschermd website voor voorleescoördinatoren, waarop de projectleider berichten over leuke en nieuwe apps zet, maar ook boekentips en relevante websites doorgeeft. Voorleescoördinatoren kunnen er ook informatie op zetten. Daarnaast krijgen alle voorleescoördinatoren in Goes een iPad en maakt een iPad-training deel uit van de scholing tot voorleescoördinator. Die iPad werkt motiverend en het is een belangrijk instrument bij leesbevordering (vooral door het inzetten van digitale prentenboeken en apps). Maar de iPad kan ook ingezet worden om de ouderbetrokkenheid te vergroten, door bijvoorbeeld gemakkelijk foto's van activiteiten met boeken in de groep te kunnen laten zien (zie verder hoofdstuk 4 over ouderbetrokkenheid).

3.3 | Kennis van boektitels

Boekenkennis is een van de thema's waarmee de bibliotheek de kindercentra veel te bieden heeft. De ervaring leert dat de meeste pedagogisch medewerkers weinig kennis paraat hebben over boeken voor jonge kinderen. De BoekStartprojectleider in Nijkerk vertelt: 'In de opleiding van pedagogisch medewerkers lijkt maar weinig aandacht voor voorlezen en het belang ervan te zijn. De medewerkers weten er vaak niet veel van af. We merken dus echt dat we als bibliotheek in dat opzicht wat kunnen betekenen.' Het gaat dan om actuele kennis van het aanbod, thematische kennis, maar ook om kennis over leeftijden (welk boek past bij welke leeftijd?). Bibliotheekmedewerkers zijn niet alleen onmisbaar om hun titelkennis, maar ook om hun kennis van nieuwe ontwikkelingen zoals bijvoorbeeld digitale prentenboeken. 'Uit mezelf heb ik daar niet zo veel mee', vertelt een van de locatiemanagers, 'maar als de bibliotheek zegt dat zo'n digitaal prentenboek verantwoord is, dan heb ik daar vertrouwen in.' Overigens noemen de drie kindercentra uit deze brochure dat ook de (kinder)boekwinkel voor wat betreft actuele titelkennis een belangrijke samenwerkingspartner is. 'De eigenaresse van de kinderboekwinkel denkt mee, bezorgt boeken en haalt zichtzendingen weer terug als boeken niet bevallen', vertellen de Haagse BoekStartbetrokkenen. 'Maar ze doet ook boeksuggesties bij voorschoolthema's.' Ook de boekhandel in Nijkerk is heel goed op de hoogte van BoekStart. De eigenaar van de winkel denkt actief mee met de samenstelling van de BoekStartcollectie van de bibliotheek en neemt zelf initiatief om kinderopvang en bibliotheek te wijzen op nieuw uitgekomen prentenboeken voor baby's en peuters.

3.4 | Delen van kennis

Als het goed is blijft de toegenomen deskundigheid op het gebied van lezen niet beperkt tot de persoon van de voorleescoördinator alleen, maar wordt die breder verspreid onder de pedagogisch medewerkers van het team. Zo vertelt de manager van 't Klimrek in Nijkerk dat de voorleescoördinatoren hun kennis doorgeven op zowel formele als informele wijze: bijvoorbeeld tijdens vergaderingen, maar ook in de wandelgangen of tijdens praktijksituaties van alledag. Voorlezen staat daar ook standaard op de vergaderingen van het team, zodat de aandacht ervoor niet snel zal verslappen.

Het bijzondere aan de deskundigheidsbevordering in het kader van BoekStart vindt de manager van het Nijkerkse kinderdagverblijf dat de hernieuwde aandacht voor lezen en voorlezen zo goed blijft hangen. 'Pedagogisch medewerkers volgen natuurlijk wel vaker cursussen en trainingen, maar dit blijft, het zakt niet weg. Dat vind ik uniek.' Natuurlijk lukt dat niet van de ene op de andere dag. 'Het is niet een proces van één dag. Je krijgt niet meteen alle twintig medewerkers mee. Maar uiteindelijk is dat wel gelukt.'

Overigens wordt niet alleen door middel van trainingen en workshops gewerkt aan deskundigheidsbevordering, maar ook door gesprekken tussen bibliotheek en kinderopvang. Bij de start van en tijdens een BoekStarttraject voeren bibliotheekmedewerkers meerdere gesprekken met managers en (beoogde) voorleescoördinatoren van de kindercentra. ■

'Pedagogisch medewerkers volgen natuurlijk wel vaker cursussen en trainingen, maar dit blijft, het zakt niet weg. Dat vind ik uniek.'

4 | OUDERBETROKKENHEID

De BoekStartproject-leider in Goes is ervan overtuigd dat moderne digitale middelen dé manier zijn om ouders meer te betrekken bij lezen en voorlezen.

Het vergroten van de betrokkenheid van ouders bij kinderopvang en school is een actueel thema dat in veel gemeenten, maar ook op landelijk (politiek) niveau, in het centrum van de belangstelling staat. Het stimuleren van de ouderbetrokkenheid in de kinderopvang betekent onder andere dat kindercentra ouders ondersteunen in de wijze waarop ze thuis met hun kind kunnen praten, spelen en lezen. Welke rol BoekStart hierbij kan spelen is een thema dat nog volop in ontwikkeling is, ook bij de landelijke BoekStartorganisatie. Duidelijk is wel dat het vergroten van ouderbetrokkenheid via BoekStart in de kinderopvang cruciaal is voor alle groepen ouders. Het is natuurlijk van belang voor lageropgeleide ouders, die niet gewend zijn om voor te lezen of naar de bibliotheek te gaan. Maar dat is het net zo goed voor hogeropgeleide ouders, die door drukke banen vaak geen tijd hebben om voor te lezen en soms ook niet weten dat zij dat al kunnen doen als hun kind pas een paar maanden oud is.

4.1 | Van ouderavond tot Facebook

Veel kinderdagverblijven en peuterspeelzalen schenken tijdens ouderavonden aandacht aan BoekStart. Ze vragen dan bijvoorbeeld een bibliotheekmedewerker om te komen vertellen over het belang van voorlezen. Of er komen berichten over lezen en boeken in nieuwsbrieven of op de websites van de kindercentra te staan. Ook sociale media kunnen hierbij een rol spelen. De BoekStartprojectleider in Goes is ervan overtuigd dat moderne digitale middelen dé manier zijn om ouders meer te betrekken bij lezen en voorlezen. 'Dat leidt tot meer betrokkenheid dan het organiseren van een eenmalige ouderavond waar vaak de ouders komen die lezen toch al belangrijk vinden', vindt ze. In de BoekStarttraining leert ze de voorleescoördinatoren hoe ze de Facebook-pagina van kinderdagverblijf of peuterspeelzaal kunnen gebruiken voor leesbevordering. Bijvoorbeeld door foto's te maken van de boeken die zijn aangeschaft en die op Facebook te zetten, met een link naar de bibliotheekcatalogus erbij.

De landelijke BoekStartprojectleiders merken dat het veel bibliotheken en kinderopvang goed lukt creatieve manieren te bedenken om ouders te betrekken bij lezen en voorlezen. 'Vrijwel dagelijks krijgen we allerlei leuke initiatieven die uit BoekStart voortkomen in onze mailbox', vertellen ze. Het gaat om ideeën en suggesties, die vaak makkelijk uitvoerbaar zijn, zoals ouderavonden met een kinderboekenauteur (in plaats van een lezing met feitelijke informatie) of cadeausuggesties ('Denk eens aan een voorleesboek als u een cadeau zoekt voor onze pedagogisch medewerkers'). Er lopen ook lokale proefexperimenten met het uitlenen van boeken via de kinderopvang aan ouders voor thuis. Dat kan een uitkomst zijn als de bibliotheek te ver weg is, of een tussenstap voor ouders bij wie de stap naar de bibliotheek te groot is. In Eindhoven, Purmerend en Deventer loopt een pilot waarbij BoekStart in de kinderopvang en VoorleesExpress samenwerken. Pedagogisch medewerkers aldaar worden getraind om gezinnen te selecteren die in aanmerking komen voor bezoek van een voorlezer van VoorleesExpress³.

4.2 | In gesprek gaan met ouders

Bij het vergroten van de ouderbetrokkenheid spelen de pedagogisch medewerkers een grote rol. Zij hebben het meeste contact met de ouders en moeten dus goed weten hoe zij het belang van voorlezen bij hen voor het voetlicht kunnen brengen. Dat kan al heel makkelijk door de opstelling van de boeken, zoals in het Haagse kinderdagverblijf gebeurt. 'We zetten de boekjes die we hebben voorgelezen nu goed in het zicht neer, zodat de ouders ze kunnen zien als ze hun kind komen halen en brengen.' De training aan voorleescoördinatoren ondersteunt de medewerkers door ze voldoende kennis en argumenten in handen te geven om met de ouders in gesprek te gaan. Zo kunnen ze aan ouders goed uitleggen waarom voorlezen zo belangrijk is. 'Lezen en voorlezen is veel meer een onderwerp van gesprek geworden met ouders', beaamt de directeur van Kibeo.

Ook bibliotheken dragen een steentje bij aan het aangaan van het gesprek met ouders. In Den Haag is er het Babycafé. En in Nijkerk zijn de BoekStart Peuterochtenden in de bibliotheek een groot succes – ze zijn zo populair dat reclame maken voor deze ochtenden nauwelijks meer nodig is. Deze maandelijkse bijeenkomsten in de bibliotheek worden elke keer wel door zo'n 35 tot 40 ouders met hun kind bezocht. Ook de verantwoordelijk wethouder in Nijkerk is gecharmeerd van deze ochtenden. Hij vindt ze goed passen bij het begrip 'pedagogische civil society' van Micha de Winter⁴. Immers, tijdens deze ochtenden komen ouders op een heel natuurlijke en laagdrempelige manier met elkaar in gesprek over opvoeden. 'Het zou veel meer gewoon moeten zijn om over opvoeden te praten met elkaar. Het is niet nodig om overal experts voor in te schakelen, ouders zijn heel goed in staat om elkaar te ondersteunen en samen oplossingen voor problemen te vinden. De peuterochtenden helpen daarbij', zo stelt hij vast.

Ouderbetrokkenheid is sowieso een thema dat in Nijkerk hoog op de gemeentelijke agenda staat. De wethouder beschouwt dat ook voor de toekomst als een centraal thema, zowel in Nijkerk als in het landelijke beleid. De gemeente kiest bewust voor het ondersteunen en subsidiëren van projecten die de pedagogische ouderbetrokkenheid vergroten. ■

De Voorleesvogel in Den Haag

In aanvulling op BoekStart kunnen ook andere programma's gebruikt worden om een brug te slaan naar thuis lezen en voorlezen. In Den Haag zijn ze bijvoorbeeld heel enthousiast over het project 'De Voorleesvogel'. De Voorleesvogel is ontwikkeld door bibliotheken in Amsterdam, Rotterdam, Utrecht en Den Haag. Doel is het stimuleren van het thuis (voor)lezen door ouders en kinderen met mogelijke taalachterstanden. Bij de thema's die in VVE-programma's (zoals Piramide en Puk & Ko) centraal staan, wordt steeds een passend prentenboek geselecteerd. Het betreffende boek is de basis voor allerlei activiteiten, spelletjes en liedjes in de groepen. De bibliotheek zorgt voor voldoende exemplaren van dit boek, zodat alle kinderen op hetzelfde moment ook een exemplaar kunnen lenen voor thuis. Zo worden ouders actief betrokken bij het voorschoolthema en bij het boek dat in de groep voorgelezen wordt. En dat werkt goed, want in de praktijk blijkt dat kinderen uit zichzelf aan hun ouders vragen samen het boek te lezen, omdat ze het al kennen vanuit de peutergroep.

Zie www.voorleesvogel.nl.

³ Zie www.voorleesexpress.nl

⁴ Micha de Winter is hoogleraar pedagogiek aan de Universiteit Utrecht. Hij introduceerde het begrip 'pedagogische civil society', waarmee hij pleit voor het investeren in de sociale netwerken van gezinnen, zodat opvoeden niet langer een taak van ouders alleen blijft.

5 | HET VOORLEESPLAN

Op de website
www.leesplan.nl staat
 een format voor het
 opstellen van een
 voorleesplan.

Het voorleesplan is een belangrijk instrument om de aandacht voor lezen en voorlezen een vaste en structurele plek te geven in de dagelijkse gang van zaken in de kinderopvang. Zo'n plan beschrijft doel en visie van de kindercentra op het gebied van (voor)lezen. Ook staat erin beschreven op welke wijze er concreet gewerkt wordt aan het behalen van die doelen. Op de website www.leesplan.nl staat een format voor het opstellen van een voorleesplan.

5.1 | Het opstellen van een voorleesplan

In Goes leiden de eerste drie bijeenkomsten van de training aan de voorleescoördinatoren tot een voorleesplan voor hun kinderdagverblijf of peuterspeelzaal. De coördinatoren krijgen ook de opdracht om dit voorleesplan in hun team te bespreken, zodat het echt verspreid en gedragen wordt in het team. Vervolgens komen alle voorleesplannen op de wiki, zodat de voorleescoördinatoren inspiratie kunnen opdoen door over elkaars plannen en voornemens te lezen.

In het Haagse kinderdagverblijf heeft de unitmanager het voorleesplan opgesteld. Bibliotheekmedewerker en voorleescoördinator hebben meegelezen en aangevuld. Het voorleesplan wordt nu opgenomen in het pedagogisch beleidsplan, zodat ook ouders weten wat David Dak doet aan taal en lezen. De unitmanager noemt twee speerpunten uit het plan:

- 1 | Het creëren van leeshoeken in elke groep. 'Dat lijkt vanzelfsprekend en ik dacht eigenlijk eerst dat in alle groepen al wel een leeshoek was. Maar toen ik een ronde ging maken, bleek dat dat toch minder het geval was dan ik dacht.'
- 2 | Eigen boekencollectie met een geormerkt budget. 'We reserveren jaarlijks honderd euro voor nieuwe boeken. Vroeger werden er natuurlijk ook wel boekjes gekocht, maar was er niet speciaal een bedrag voor geormerkt.'

5.2 | Voorleesplan in de praktijk

Een goede manier om de aandacht voor leesbevordering vast te blijven houden binnen het team is door het voorleesplan regelmatig op de

Een fragment uit het leesplan van kinderdagverblijf David Dak (Den Haag) over de visie op leesbevordering:

'Het stimuleren van de taal met als aandachtspunt leesbevordering vinden wij belangrijk. Voorlezen draagt bij aan de taalontwikkeling van het kind. Het kind ontwikkelt een gevarieerde woordenschat. Voorlezen prikkelt de fantasie, verhoogt de saamhorigheid in de groep en is ook een rustpunt in de dagelijkse gang van zaken.'

agenda van teamvergaderingen te zetten. Daarnaast is in Nijkerk het voorleesplan opgenomen in de map met belangrijke stukken die in elke groep staat, samen met het verzuimprotocol en het pedagogisch beleidsplan. Voor nieuwe mensen is zo direct duidelijk wat er van ze verwacht wordt. In de dagelijkse praktijk houdt de locatiemanager ook in de gaten dat de pedagogisch medewerkers het lezen en voorlezen voldoende aan bod laten komen. Er is daar iedere ochtend een kort informeel overleg in de keuken van vijf minuten, waarbij iedereen vertelt wat ze gaat doen in de groep. Als de locatiemanager merkt dat een van de medewerkers langere tijd geen melding maakt van (voor)leesactiviteiten, dan spreekt ze haar daarop aan en vraagt ze er actief naar.

5.3 | Rol van de bibliotheek

Idealiter zijn de bibliotheken ook betrokken bij het schrijven, evalueren en bijstellen van voorleesplannen. De BoekStartprojectleiders van de bibliotheek kunnen bijvoorbeeld meedenken met het maken van een jaarplanning. Bij het invullen van het concrete activiteitenprogramma kan het aanbod van de bibliotheek betrokken worden. Op deze manier blijven bibliotheek en kinderopvang nauw samenwerken – ook op langere termijn. ■

Uit de verhalen
van Den Haag, Goes
en Nijkerk wordt
duidelijk dat de inbreng
van de gemeente
eveneens van grote
waarde is.

6 | SAMENWERKING

Het succes van BoekStart in de kinderopvang staat of valt met een goede samenwerking tussen bibliotheek en kinderopvang. Uit de verhalen van Den Haag, Goes en Nijkerk wordt echter duidelijk dat de inbreng van de gemeente eveneens van grote waarde is.

6.1 | Samenwerking tussen bibliotheek en kinderopvang

Samenwerking opstarten en voortzetten

Hoe kunnen bibliotheken en kinderopvangorganisaties een goede samenwerking opbouwen en ook continueren? De rol van de managers is daarbij cruciaal, zo blijkt uit de gesprekken. De managers moeten goed geïnformeerd zijn over wat BoekStart inhoudt en wat het betekent voor de vestigingen. In Goes werd bijvoorbeeld een informatiebijeenkomst gehouden voor de unitmanagers, wat een duidelijk merkbare invloed had op de groei van het enthousiasme bij alle betrokkenen.

In Goes worden (na de training van de voorleescoördinatoren) de contacten vanuit de bibliotheek onderhouden via digitale wegen: via e-mail en de eerder genoemde wiki. Maar er zijn ook plannen voor het opzetten van een netwerk van voorleescoördinatoren. Die plannen zijn er bij de Bibliotheek Nijkerk ook. Ze denken aan het organiseren van een of twee

bijeenkomsten per jaar voor alle voorleescoördinatoren. Doel van zo'n netwerk is om op de hoogte te blijven van wat er speelt in de Nijkerkse kinderdagverblijven en om te horen waar zij behoefte aan hebben, zodat de bibliotheek haar aanbod daarop kan afstemmen. Maar bovenal is het de bedoeling voorleescoördinatoren de gelegenheid te bieden informatie en ervaringen uit te wisselen. De locatiemanager van 't Klimrek juicht die plannen toe: 'Zo'n netwerk van voorleescoördinatoren kan ons helpen geïnspireerd te blijven'.

Opbrengsten voor de bibliotheek

Het grootste deel van deze brochure gaat over de veranderingen die BoekStart in de kinderopvang met zich meebrengt voor de kindercentra. Maar wat verandert er voor de bibliotheek? We noemen de belangrijkste opbrengsten die door directeur Roel Zuidhof en projectleider BoekStart Elly Pijpers zijn signaleerd in Bibliotheek Nijkerk.

- **Meer bibliotheekleden**

Toen BoekStart in Nijkerk begon, eind 2010, was er welgeteld één bibliotheeklid tussen een en twee jaar oud. Dat was voor Bibliotheek Nijkerk een signaal dat er aanbod voor de allerkleinsten moest komen: BoekStart voor baby's en later BoekStart in de kinderopvang kwamen dus op het goede moment. Inmiddels zijn er veel meer jonge kinderen lid van de bibliotheek geworden. In 2012 was er een recordaantal nieuwe leden tussen nul en twaalf jaar: tweeduizend.

- **Meer expertise in huis**

Niet alleen pedagogisch medewerkers, maar ook bibliotheekmedewerkers breiden hun kennis uit. De BoekStartprojectleider volgde de train-de-trainer-cursus bij de Rijnbrink Groep (voorheen Biblioservice Gelderland), zodat zij op haar beurt pedagogisch medewerkers kan trainen. De Rijnbrink Groep heeft ook geholpen bij het opstarten van BoekStart in Nijkerk, onder andere door een draaiboek te maken en mogelijkheden voor onderlinge uitwisseling tussen bibliotheken in de regio te organiseren.

- **Verhoging afname diensten**

Het gevolg van de nauwere samenwerking tussen bibliotheek en kinderdagverblijven is dat dankzij BoekStart de pedagogisch medewerkers de bibliotheek beter weten te vinden als samenwerkingspartner, zo vertelt de directeur van de Nijkerkse bibliotheek. Dat blijkt uit vragen of verzoeken om een bijdrage te leveren aan bijvoorbeeld ouderavonden. Zo is er een kinderdagverblijf met veel laaggeletterde ouders dat met het verzoek bij de bibliotheek is gekomen om hen te helpen de ouders meer bij taal en lezen te betrekken. Ook het bibliotheekaanbod is nu bekender bij de kinderdagverblijven. 'Zij wisten bijvoorbeeld eerst niet dat we vertelplaten uitlenen', vult de projectleider BoekStart aan. Sommige pedagogisch medewerkers kenden ook het verschijnsel digitale prentenboeken niet. Er zijn ook speciale themacollecties gekomen, die zijn afgestemd op de wensen van de kindercentra.

- **Zichtbaarheid**

De bibliotheekdirecteur vertelt dat het succes van BoekStart in Nijkerk 'afstraalt op hoe ouders en wethouders naar ons kijken'. Het geeft veel positieve publiciteit: 'Als bibliotheek worden we nu veel meer gezien. Voorheen was er nauwelijks samenwerking met de medewerkers van de kinderdagverblijven, nu kennen we er op z'n minst een of twee op elke locatie.'

Fragment uit een blogverslag van Joke de Ridder (medewerker voorschool van Bibliotheek Den Haag) over het voorlezen in de bibliotheek:

'Vandaag heb ik drie prentenboeken klaargezet en wat ik hoop gebeurt: na het voorlezen van het eerste boekje vragen ze om nóg een boekje en nóg een. Een record! Het zijn dan ook dijken van boeken: twee 'oudjes': *Toen ik klein was* van Mario Ramos (Lemniscaat), *Karel het kuiken* van Nick Denchfield en Ant Parker (Sjaloom) en één vrij nieuwe: *Wie hoort bij wie op de boerderij* van Philippe Goossens (Clavis). Alle drie gaan ze over het thema dat op verzoek van de leiders centraal staat: moederdieren met hun jongen.

Tijdens en na het voorlezen praten we over dierenkoppels. Er komen aardig wat woordcombinaties langs: de kip en het kuiken, het paard en het veulen, het schaap en het lammetje. We zingen: 'Ik weet dat het lente wordt. Wie heeft je dat verteld? Het lammetje in het veld'. Een makkelijke meezinger.

Na het voorlezen repeteren we de letter P, van Papa, Pizza, Pannenkoek en Peuter. De kinderen mogen een P-boekje uitzoeken en gaan 'lezen' in de prentenboekenhoek. Voor de jongsten het sein om zoveel mogelijk boeken uit de bakken te halen, door te bladeren en weer terug te zetten. De oudsten duiken echt in een verhaal. Zodra de meeste aandacht naar de schildpadden begint uit te gaan, wordt het tijd om de jasjes aan te trekken. De peuters zijn dan ongeveer 45 minuten binnen. Met een tas vol prentenboeken die de kinderen zelf hebben uitgezocht, gaat het groepje weer terug naar het kinderdagverblijf.'

Op bezoek in de bibliotheek

In Den Haag bestond al de jarenlange traditie bij alle baby- en peutergroepen van David Dak om een keer in de zes weken naar de dichtstbijzijnde bibliotheekvestiging te komen. Als onderdeel van BoekStart werden de bezoeken gestructureerd en werd het aantal bezoeken uitgebreid. Tijdens die bezoeken wordt er voorgelezen, samen gezongen en zoeken de kinderen boeken uit om te lenen. 'Regelmatig voorlezen aan groepen is een goede manier om de contacten met kinderdagverblijven levend te houden', vertelt de medewerker van de Haagse bibliotheek.

6.2 | Samenwerking met de gemeente

De bedoeling van BoekStart in de kinderopvang is dat ook gemeenten er op een of andere wijze bij betrokken zijn. Een mooi voorbeeld daarvan is de gemeente Nijkerk. Hoewel de verantwoordelijk wethouder aanvankelijk niet zo enthousiast was over BoekStart, is hij langzamerhand toch steeds meer overtuigd geraakt van de waarde ervan. De gemeente Nijkerk was dan ook de eerste gemeente in Nederland die besloot BoekStart in de kinderopvang te subsidiëren. Daardoor konden na de pilot van Kunst van Lezen meer locaties in Nijkerk meedoen met BoekStart in de kinderopvang. Inmiddels doen daar twaalf van de zestien kinderdagverblijven en peuterspeelzalen mee. De gemeentelijke subsidie (van eenmalig € 2.500,- per locatie) werd grotendeels vanuit het budget voor onderwijsachterstanden gefinancierd.

Visie

Naast de rol die BoekStart in de kinderopvang kan spelen bij het vergroten van de ouderbetrokkenheid (zie daarvoor hoofdstuk 4), is in Nijkerk ook de bijdrage die BoekStart kan leveren aan het bestrijden van voortijdig schoolverlaten een argument om voor BoekStart te kiezen. Dat lijkt op het eerste gezicht misschien wat aan de vroege kant: BoekStart richt zich immers op heel jonge kinderen. Maar, zo betoogt de wethouder: in alle fasen (voorschoolse periode, basisschool en voortgezet onderwijs) moet gewerkt worden aan het voorkomen en tegengaan van taal- en onderwijsachterstanden. Zijn motto is niet voor niets 'Elk kind telt en doet mee'. Want kinderen die hun schoolloopbaan al met een achterstand beginnen, halen die maar moeilijk weer in.

De wethouder heeft z'n besluit om BoekStart te subsidiëren niet hoeven te verdedigen in de gemeenteraad. Er is geen formele discussie over gevoerd, maar informeel zijn de reacties positief. Uit reacties op Twitter en Facebook, maar ook uit woordvoering over de toekomst van de bibliotheek blijkt dat er positief over de bibliotheek wordt gedacht. De positie van de bibliotheek wordt breed gedeeld: 'Een zelfbewuste bibliotheek die initiatieven neemt kan rekenen op draagvlak in de raad'.

Het advies om de samenwerking met andere partners te zoeken, wordt onder andere in Den Haag al in praktijk gebracht, daar zijn de consultatiebureaus (gevestigd in het Centrum voor Jeugd en Gezin) samenwerkingspartners. In het consultatiebureau in Laak staat bijvoorbeeld al jaren in elke spreekkamer een Babyboekenmand, een mand met baby- en dreumesboekjes, over slapen, eten, in bad gaan, zindelijk worden en cetera. Artsen en verpleegkundigen kunnen deze boekjes gebruiken bij gesprekken met ouders over hun kind. Jaarlijks gaat de voorschool-medewerker van Bibliotheek Den Haag bij het consultatiebureau langs om het gebruik van de mand te evalueren en om te kijken of er boeken vervangen moeten worden. Dankzij BoekStart staat er nu ook een BoekStartkastje met baby- en dreumesboeken in de centrale wachtkamer van het Centrum voor Jeugd en Gezin. De directeur van de Haagse bibliotheek heeft daarnaast regelmatig contact met de wethouder en ambtenaren van onderwijs. Uit de gemeentelijke VVE-subsidie die jaarlijks aan de bibliotheek wordt toegekend, worden de BoekStartactiviteiten bekostigd. Deze subsidie is standaard opgenomen in de HEA (Haagse Educatieve Agenda).

Ook de gemeente Goes heeft een duidelijke visie en subsidieert BoekStart in de kinderopvang. Die keuze komt voort uit de gemeentelijke visie op voor- en vroegschoolse educatie en het voorkomen van onderwijsachter-

René Windhouwer is wethouder in Nijkerk sinds 2010 en onder andere verantwoordelijk voor onderwijs en jeugd- en gezinsbeleid. Via de website van BoekStart kunt u een filmpje bekijken waarin hij vertelt over BoekStart en BoekStart in de kinderopvang.

Zie <http://bit.ly/16WJWIk>.

De bibliotheek als betrouwbare en zelfbewuste partner

De bibliotheek nam in Nijkerk destijds het initiatief om BoekStart op te zetten. De bibliotheek was bij de gemeente al bekend via de LEA en werd als een betrouwbare partner beschouwd. Hoe krijgt een bibliotheek de positie van 'betrouwbare partner' in een gemeente?

Wethouder Windhouwer geeft de volgende adviezen aan bibliotheken:

- 1 | Denk na over de rol die de bibliotheek speelt in de samenleving. Zoek daarbij verder dan de klassieke rol van materialen uitlenen. Hoe kan de bibliotheek bijdragen aan de maatschappelijke vraagstukken die spelen op lokaal niveau? 'Ik pleit voor minder geld in stenen en meer in activiteiten.'
- 2 | Zoek de samenwerking op met andere partners (scholen, Centrum voor Jeugd en Gezin, et cetera). Vraag je af: welke doelen hebben we gemeenschappelijk en hoe kunnen we die doelen samen bereiken?
- 3 | Wat kan de bibliotheek daarbij betekenen? Wat is de toegevoegde waarde van de bibliotheek in de samenwerking met deze partners?
- 4 | Stel pas daarna de vraag 'hoe moeten we het financieren?'

standen: de gemeente wil dat op alle kinderdagverblijven VVE wordt geboden, ook de hele kleine (die in dunbevolkte Zeeuwse gebieden veel voorkomen). De gemeente weet namelijk dat als VVE selectief zou worden aangeboden, ouders ver moeten reizen om hun kind naar zo'n VVE-locatie te brengen. Dat zullen ze niet zo gauw doen, is de verwachting, en daarom maakt de gemeente het financieel mogelijk om op alle kinderdagverblijven VVE te bieden. De Kibeo-directeur waardeert deze opstelling zeer: 'Als je 't met z'n allen doet, kun je ook echt iets neerzetten'.

Overleg met gemeente

In Nijkerk onderhoudt de bibliotheekdirecteur nauwe contacten met de verantwoordelijke ambtenaren van Onderwijs. De bibliotheek zat natuurlijk ook aan de LEA-tafel; eerst als vaste partner, tegenwoordig alleen als de agendapunten relevant zijn voor de bibliotheek. Ook in Goes benadrukken zowel bibliotheek als kinderopvang het belang van de Lokale Educatieve Agenda. De directeur externe dienstverlening van Kibeo vindt het een goede zet dat de bibliotheek deelneemt aan onderwijsoverleggen. 'Het is een hele waardevolle toevoeging dat de bibliotheek zich zo opstelt. Als de bibliotheek bij zo'n breed overleg iets vertelt, dan weet meteen iedereen het en gaat het leven. Voorwaarde is dan natuurlijk wel dat je enthousiasme kunt overbrengen.'

'Een bibliotheek hoort gewoon bij de LEA!', vindt de specialist jeugd en jongeren in Goes. Ze vertelt: 'Als ik collega's van andere bibliotheken hoor zeggen "we komen er niet tussen bij de LEA", dan antwoord ik: dan moet je laten zien dat je ertoe doet.' Ze gebruikt daarbij graag en veel digitale middelen. 'Ik kom nooit naar LEA-vergaderingen met papier, maar altijd met m'n iPad. Als je het huis van de mediawijsheid wilt zijn, dan moet je dat uitstralen.' Tijdens presentaties en bijdragen aan vergaderingen laat ze veel foto's, filmpjes, websites, apps et cetera zien. De resultaten van de Monitor de Bibliotheek *op school* van Kunst van Lezen laat ze ook graag zien, met behulp van plaatjes en grafieken. Na afloop van zo'n vergadering stuurt ze de vergaderpartners ook altijd haar presentatie door met bijbehorende links.

Digitale middelen zijn natuurlijk niet de enige manier om een goede indruk te maken, voor alles geldt: 'De bibliotheek moet uitstralen: hier ben ik en ik wil graag samenwerken', benadrukt de Goese jeugdspecialist. Zo ging ze samen met de bibliotheekdirecteur naar een raadsvergadering om te vertellen wat de bibliotheek allemaal doet. Niet om geld te vragen, maar wel om een enthousiast en aanstekelijk verhaal te vertellen.

'Maak je werk zichtbaar voor de gemeente' is nog een ander doel waar Bibliotheek Oosterschelde naar streeft. Daarom houdt de projectleider zich ook veel bezig met communicatie en het zichtbaar maken van BoekStart. Zo stuurt ze actief informatie door naar gemeenteambtenaren om hen op de hoogte te houden van het reilen en zeilen van BoekStart. Dat werkt, want ze merkt dat de beleidsambtenaren positief zijn en dat ambtenaren uit LEA- en REA-overleggen onderling ook met elkaar praten over BoekStart. Ook een blog kan helpen: Bibliotheek Oosterschelde heeft een eigen blog waar onder andere berichten over BoekStart op geplaatst worden. Zie <http://bibliotheekoosterschelde.blogspot.nl>. ■

7 | TIPS EN ADVIEZEN

De verhalen en voorbeelden uit deze brochure zijn bedoeld om bibliotheken en kinderopvang te inspireren samen te werken aan het stimuleren van de taal- en leesontwikkeling van jonge kinderen in het kader van BoekStart. We presenteren in dit slothoofdstuk de belangrijkste tips en adviezen uit Den Haag, Goes en Nijkerk.

Begin gewoon

In verschillende bewoordingen kregen we in Den Haag, Goes en Nijkerk steeds hetzelfde advies voor collega-bibliotheken en kindercentra te horen: 'Begin gewoon, ga niet eindeloos overleggen en alles tot in de details van tevoren regelen: het is de moeite waard', benadrukken ze. De kindercentra zijn blij met de veranderingen die dankzij BoekStart zijn ingezet, bibliotheken merken dat BoekStart nieuw elan met zich meebrengt en dat ze door de buitenwereld meer gezien en gewaardeerd worden.

Gebruik BoekStart ter profilering

Voor de kinderopvang zijn het krappe tijden, veel kindercentra hebben te maken met bezuiniging en krimp. Juist daarom kan BoekStart in de kinderopvang een positieve impuls geven aan kindercentra: het brengt iets nieuws dat pedagogisch medewerkers gezamenlijk neer kunnen zetten. Bovendien biedt BoekStart kindercentra de mogelijkheid om zich te profileren en zich te onderscheiden van andere kinderdagverblijven. Deelname aan BoekStart in de kinderopvang is te gebruiken als een kwaliteitskeurmerk richting ouders.

**'Begin gewoon,
ga niet eindeloos
overleggen en alles
tot in de details van
tevoren regelen: het is
de moeite waard.'**

Investeer in enthousiaste professionals

Een cruciaal punt dat steeds weer werd genoemd in de gesprekken is dat BoekStart in de kinderopvang staat of valt met enthousiasme bij de BoekStartprojectleiders en medewerkers van de bibliotheek. Straal uit dat je wilt delen en samenwerken, wees open en toegankelijk, verdiep je in de kindercentra en stel je gelijkwaardig op. Investeren in mensen die enthousiast zijn en didactische vaardigheden hebben vraagt moed, visie en daadkracht van het management. Soms moeten gelden anders ingezet worden. Of schuilt er juist in de invalkracht zonder bibliotheekopleiding een inspirerende en enthousiasmerende projectleider. Durf daar dan voor te kiezen.

Ga naar de kindercentra toe

De ervaring leert dat het goed werkt als de BoekStartprojectleiders veel op pad gaan en naar de kindercentra toe komen. Ga voor en na de training bij alle voorleescoördinatoren langs om te kijken en te vragen naar leeshoek, collectie en leesplan. Loop een ochtend mee in een babygroep, om op die manier veel beter zicht te krijgen op de praktijk. Of laat je gezicht zien bij de feestelijke opening van de leeshoek of tijdens een teamvergadering. Kortom: grijp de gelegenheden die zich voordoen aan om persoonlijk met de kindercentra in contact te komen en te blijven.

Speel in op lokale beleidsthema's

Het mooie van BoekStart in de kinderopvang is dat het raakt aan actuele beleidsthema's. Veel gemeenten richten zich op het bestrijden van onderwijsachterstanden of voortijdig schoolverlaten. Veel gemeenten geven subsidies voor projecten op het gebied van voor- en vroegschoolse educatie. BoekStart kan ook heel goed ingezet worden om ouderbetrokkenheid te vergroten, of bij te dragen aan de 'pedagogische civil society'. Kortom: zoek naar lokale beleidsthema's en laat BoekStart daarop aansluiten. PSO's (provinciale serviceorganisaties) kunnen daarbij adviseren.

Zet BoekStart breed uit

Het BoekStartconcept biedt bibliotheken veel mogelijkheden om er allerlei activiteiten aan te koppelen. Het advies is dan ook: zet het concept breed uit, het liefst samen met andere partners. Een paar ideeën: koppel er ouderavonden aan met schrijvers of experts. Organiseer baby- of peuterochtenden waar wordt voorgelezen en gediscussieerd. Of schakel Rotary of Lions in, die vaak projecten willen financieren. Maak deze activiteiten ook zichtbaar bij verschillende doelgroepen (professionals, directies, ouders).

Maak gebruik van digitale mogelijkheden

Met name de ervaringen in Goes laten zien hoe goed en zinvol digitale middelen ingezet kunnen worden binnen BoekStart in de kinderopvang. Met behulp van wiki, blog, iPad, Facebook, filmpjes, digitale prentenboeken et cetera blijft BoekStart levend en actueel. ■

HANDIGE WEBSITES

- www.boekstart.nl – website met veel informatie over voorlezen aan heel jonge kinderen
- www.leesplein.nl – website met informatie over kinder- en jeugd-literatuur voor de doelgroep 0 tot 15+ én informatie specifiek voor ouders en professionals
- www.boekenjeugdgids.nl – website met een selectie mooie en bruikbare boeken voor lezers van 0-16 jaar
- www.voorleesvogel.nl – website van het voorleesprogramma De Voorleesvogel
- www.kunstvanlezen.nl – website van het leesbevorderingsprogramma Kunst van Lezen
- www.lezen.nl – website van Stichting Lezen, de landelijke organisatie voor leesbevordering
- www.siob.nl – website van het Sectorinstituut Openbare Bibliotheken

DANKWOORD

Hartelijk dank aan de BoekStartbetrokkenen die hebben meegewerkt aan deze brochure:

Joke de Ridder – *Bibliotheek Den Haag*
Connie van Vliet en Marsha Flem – *kindercentrum David Dak*

Saskia den Otter – *Bibliotheek Oosterschelde*
Atie Roovers – *Kibeo*

Elly Pijpers en Roel Zuidhof – *Bibliotheek Nijkerk*
Connie Goris – *kinderdagverblijf 't Klimrek*
René Windhouwer – *wethouder gemeente Nijkerk*

Marijke Bos – *Stichting Lezen*
Julienne van den Heuvel – *SIOB*
Adriaan Langendonk – *Kunst van Lezen*

to ride my bike

THE BUNNY

BOEKSTART IN DE KINDEROPVANG

Ervaringen uit de praktijk

Boeken en voorlezen horen als vanzelfsprekend thuis in de kinderopvang. Daarom is er sinds 2011 het leesbevorderingsprogramma BoekStart in de kinderopvang. Het doel van het programma is kinderen in de leeftijd van nul tot vier jaar via de kinderopvang met boeken en het voorlezen ervan in aanraking te brengen. Bibliotheken begeleiden en coördineren het programma en voeren het uit.

Deze brochure beschrijft aan de hand van voorbeelden en verhalen uit Den Haag, Goes en Nijkerk hoe een structurele en nauwe samenwerking is ontstaan tussen bibliotheek, kinderopvang en gemeente. Hun praktijkervaringen vormen een bron van informatie en inspiratie voor andere bibliotheken en kindercentra in Nederland.